

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІК АРТ-ТЕРАПІЇ З УЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ЛІТНІХ КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Шопіна М.О.

*доцент кафедри методики та психології
дошкільної і початкової освіти
інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
місто Київ, Україна.*

THE USE OF TECHNIQUES OF ART THERAPY WITH ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS ON SUMMER COURSES

Shopina M.A.

*the associate Professor of the Department
of methodology and psychology of preschool
and primary education, Institute
of postgraduate pedagogical education
of Kyiv University named after Boris Grinchenko,
Kyiv city, Ukraine*

Анотація

У даній статті розглядається особливості викладання психологічного модулю з вивчення технік арт-терапії із вчителями початкових класів на літніх тематичних курсах підвищення післядипломної педагогічної освіти. Описується організація та проведення проєктивної методики, що підвищує творчі та логічні здібності дитини й сприяє покращенню особистісного емоційного стану учня молодшого шкільного віку.

Abstract

This article discusses the features of psychological teaching module on studying techniques of art therapy with elementary school teachers on summer courses of continuing education. Describes the organization and conduct of projective technique that enhances the creativity and logical ability of the child and improves the personal emotional state of the pupil of younger school age.

Ключові слова: вчитель, післядипломна освіта, молодший школяр, арт-терапія, підвищення кваліфікації.

Keywords: teacher, postgraduate education, younger schoolboy, art therapy, training.

Для проведення тематичного курсу кафедра методики та психології дошкільної і початкової освіти було набрано одну групу вчителів чисельністю 27 осіб. Курси було проведено на базі СЗШ № 76 м. Києва, групу було сформовано із вчителів початкових класів різних категорій. Тривалість курсу: (очна форма навчання) шість робочих днів (36 годин) з 7 по 12 серпня 2017 року; (дистанційна форма навчання) від одного до трьох місяців за вибором слухачів (36 годин). Форма проведення курсу: очно-дистанційна. Система організації: кредитно-модульна. Структура курсу: інваріантна складова очного навчання - лекційні модулі (проводяться з усією групою), практичні заняття (проводяться з підгрупою до 15 осіб); варіативна складова - тренінги (2), круглі столи (2) відповідно до тем педагогічних проєктів (за вибором слухачів). Дистанційний модуль (виконуються слухачем у зручний час призначеного дня через мережу Інтернет протягом 3 місяців). Для успішного проходження курсу слухач має накопичити 2 кредити. Для цього йому потрібно: відвідати 5 очних занять інваріантної складової; обрати для відвідування 8 практичних модулів із запропонованих 12 у варіативній складовій курсу (не більше одного на день), двох тренінгів та двох «круглих столів» за вибором відповідних до обраної теми проєкту; виконати завдання одного дистанційного модуля.

Головне завдання психологічного модулю, надати слухачам як можна більше корисної інформації за короткий час та показати їм практичне впровадження отриманих на курсах знань. Тому спеціально для літніх тематичних курсів для вчителів початкових класів було розроблено модуль з використанням практичних технік арт-терапевтичних методик: «Арт-терапія для розвитку творчого потенціалу в дітей молодшого шкільного віку». Краще всього з учителями починати роботу з методики «Сумне дерево», обрана методика не тільки підвищує творчий потенціал дитини, але і дозволяє роздивитись внутрішній стан дитини та може покращити емоційний стан школяра. Спочатку дитині пропонується намалювати будь-яке дерево, (приклад малюнок 1).

У нормі малюнок має бути розташований по середній лінії вертикально поставленого аркуша.

Розташування малюнка ближче до верхнього краю аркуша (чим ближче, тим більш виражено) трактується як завищена самооцінка, як невдоволення своїм становищем в соціумі, почуття недостатності визнання з боку оточуючих, тенденція до самоствердження. Якщо малюнок розташований в нижній частині, то зворотна тенденція: невпевненість у собі, низька самооцінка, пригніченість, нерішучість, незацікавленість у своєму положенні в соціумі, у визнанні, відсутність тенденції до самоствердження.

Забарвлення малюнка розкриває інтелектуальний та емоційний світ дитини. Якщо малюнок обрав стандартні для даної теми кольори, то це говорить про нормальний рівень його інтелектуального та загального розвитку, адекватне та реалістичне сприйняття дійсності. Нестандартні кольори дерева свідчать про оригінальне мислення й бурхливу фантазію. Якщо учень

зобразив дерево, використовуючи лише один простий олівець, це говорить про його низький інтелектуальний рівень. Хоча іноді це може означати і поганий настрій під час малювання. Дитина, яка використовує похмурі кольори, скоріш за все, емоційно пригнічена і, можливо, має проблеми з пам'яттю.

Загальний розмір дерева відображає емоційно забарвлене відчуття власної цінності та значущості. Велике(більш як $\frac{2}{3}$ аркуша) – впевненість в собі, повнота життя, енергетичне багатство. Розмір дерева $\frac{1}{2}$ – $\frac{2}{3}$ аркуша є найбільш типовим. Зменшення розміру дерева (до $\frac{1}{3}$ аркуша і менше) свідчить про відсутність впевненості у собі, про відчуття дитиною власної незначущості, непотрібності, про знижену загальну енергетику. Занадто дрібне зображення часто свідчить про перевтому людини, скутість, інертність. Занадто великі розміри зображення – внутрішня розкутість, свобода. Малюнок дерева займає весь аркуш, так, що стовбур та крона навіть не помістилися на аркуші повністю (вийшли за верхній край аркуша), свідчить про надмірну активність дитини.

Розміщення малюнка у верхній частині аркуша свідчить про мрійливість дитини, відсутність схильності до активних дій, у нижній – свідчить про практичність, приземленість, про те, що дитина живе сьогоднішнім днем. Якщо дерево зсунуте ліворуч, то дитина тяжіє до матері, перебуває під її впливом; зсунуте праворуч – тяжіє до батька, зазнає його впливу.

Стовбур символізує внутрішній стержень дитини, її особистісний потенціал. Прямий і рівний, правильної форми стовбур говорить про те, що малюк упевнений у собі, спокійний, розсудливий. Якщо ваш художник намалював основу стовбура, розширену вліво, то він мрійник, не дуже рішучий. Основа стовбура, розширена вправо, свідчить про надмірну благородність, цілеспрямованість і навіть упертість у здобутті бажаного. Округла і розширена в обидва боки – повільність дитини, відповідальність і надійність. Стовбур, закритий зверху, свідчить про імпульсивність, несформованість абстрактного мислення. Стовбур відображає силу „Я”, віру дитини у власні можливості. Це найбільш важлива характеристика для прогнозу адаптації та потенціалу особистісного розвитку дитини. Якщо дерево дуже мале(буквально 2-4 см), але при цьому стовбур товстий (2см і більше), то такі діти добре адаптуються і у подальшому завойовують повагу у своєму оточенні. Стовбур у вигляді «моркви» догори гострим кінцем інтерпретується як інфантильність, збереження установок та манери поведінки, властивих молодшим дітям. Стовбур – «морква» гострим кінцем донизу означає певну зайву дорослість, яка буває властива самостійним, незалежним дітям. Дерево, роздвоєне від стовбура, спостерігається в малюнках близнят, або осіб, у яких родинні зв'язки з членами сім'ї дуже значущі.

Крона – це деталь дерева, що розповідає про енергетичний потенціал дитини. Якщо крона схожа на хмару, то це свідчить про високий рівень самоконтролю у малюка, обережність у справах. Крона-круг – спокійність, самодостатність, можливо, егоцентризм. Крона із завитками говорить про

життєрадісність, багатий енергетичний потенціал, почуття гумору. Крона з «карлочками» чи заштрихована – про тривожність, напруженість, невміння зосередитися, нерішучість. Крона також характеризує комунікативну сферу. Наявність замкненого силуету крони свідчить про обмежене, чітко визначене коло спілкування. Коли крона не замкнена, дитина відкрита, готова до встановлення нових контактів.

Після того, як дитина намалювала дерево, вчителям пропонується використати наступний прийом, попросити учнів щось домалювати так, щоб це дерево стало сумним, цей прийом має назву «робота на глядача», щоб усі люди що подивляться на цей малюнок відчували жалість до дерева (приклад малюнок 2).

Малюнок 1.

Малюнок 2.

Малюнок 3.

На даному етапі у процесі перетворення малюнка відбувається розвиток творчого та логічного мислення дитини, також можна продовжити оцінку емоційного стану учня.

Очі символізують страхи дитини. Вони особливо виражені, якщо видно промальовування райдужки. Вії вказують на демонстративність в характері, бажання загальної уваги і захоплення. Закриті очі – труднощі в спілкуванні, безпорадність.

Великий, часто відкритий рот вказує на балакучість учня. Вискалені зуби, відкритий, затушований рот, висунутий, роздвоєний язик (жало) – ознака вербальної агресивності, уїдливості висловлювань. Наявність зубів на малюнку – показник вербальної агресії, дитина захищається від нападок, критики часто грубістю. Рот щілеподібний, у вигляді літери «О», відкритий як для крику – ознака утрудненого спілкування, тривожності, потреби в допомозі, схильність до висловлення скарг. Якщо сильно промальовані губи – це свідчить про чуттєвість. Округлий рот символізує тривожність. Довгий ніс – прагнення розширювати свої можливості.

Товсті гілки(одна або кілька) явно нижчі за крону й окремо від неї. Свідчать про наявність “діяльності, яка заміщає” й спрямована на компенсацію неуспішності дитини у основній діяльності(наприклад, погано вчиться, але хороший спортсмен). Провідна діяльність стає незначущою, оскільки потреба у досягненнях задовольняється діяльністю, яка заміщає

основну. Гілки на всі боки – досліджуваний шукає впевненості в різноманітних контактах. Розпорошується. Збуджений. Крім того, гілки в різні сторони – пошук самоствердження.

Наявність листя (або замкненого силуету крони) свідчить про те, що потреба у спілкуванні задовольняється; відсутність листя, кілька листочків на голих гілках, листя, що опало – потреба у спілкуванні не задовольняється. Відсутність листя може також свідчити про невміння спілкуватися. Промальовування листя свідчить про вибірковість спілкування, про те, що дитина враховує особливості людини, з якою вона спілкується. Падаючі (або опале) листя – ознака відчуття себе покинутим, розчарованим. Листя опадає – розпач, безсилля. Листя спрямоване вгору (гілки спрямовані до верху сторінки) – порив, ентузіазм, прагнення до домінування.

Якщо дитина малює хмаринки ліворуч – це може свідчити про втрату контакту з матір'ю, відсутність її виховного впливу; хмаринки праворуч – втрата контакту з батьком. Суцільні хмаринки по усій горі аркуша, хмари брудно-сіро-синього кольору – повне порушення емоційного контакту з батьками, дитина полишена на саму себе. Якихось виховних впливів, турбот з боку батьків не спостерігається. Зламане дерево може свідчити про сильне потрясіння, переживання.

На останньому етапі (малюнок 3), дітям пропонується перемалювати дерево із сумного в веселе, дуже важливо закінчити методику на позитивній ноті. Дуже часто діти малюють сонце, але це може свідчити не тільки про позитивний стан дитини, але і про наявність браку уваги з боку авторитетної для учня людини. Зображення на дереві гнізда, птахів та інших тварин означає що дитина має особливе ставлення до природи, для неї звичай і дерево чийсь будинок. Для таких людей характерним є прагнення доглядати за тваринами, рослинами. Яблука на дереві (або будь-які фрукти, квіти, метелики) свідчить про залежність від матері, прихильність до неї й природне підпорядкування її впливові. Крім того, листя, квіти і фрукти на деревах говорять про спостережливість, точність, пунктуальність, легкий характер, ентузіазм, розвинене естетичне почуття. Наявність на дереві плодів ще характерно для осіб, що прагнуть до результативності в діяльності.

Висновки. Таким чином із учителями початкових класів було розглянуто основні принципи проведення та інтерпретації арт-терапевтичної методики, було розглянуто на що в першу чергу треба звернути увагу на малюнкових завданнях для дітей, також учителям було пояснено, що після закінчення виконання кожного етапу методики необхідно поговорити з дитиною про її малюнок, можливо дитина не проявляє ознак агресії, а просто малює гілочки чи зуби на малюнку для виконання завдання, саме у процесі створення емоційного стану дерева, коли потрібно вигадати що саме треба домалювати, дитина не тільки покращує свій особистий емоційний стан, а й розвиває у собі творчі та логічні здібності.

Список літератури

1. Нормативно-правові документи системи освіти України, в т. ч. Психологічної служби системи освіти.
2. Тейлор К. Психологические тесты и упражнения для детей. / К. Тейлор // – Книга для родителей и воспитателей – М. : Детская психология, 2005. – 205 с.
3. Хлівна О.М. Психологічні тенденції використання проєктивних методів в сучасній практичній психології / О.М. Хлівна // – Збірн. наукових праць Вісник одеського національного університету. Психологія. – Одеса. : Астропринт – 2012. – Т.17. Вип. 8 (20). – С. 439-444.